

9/2022 ročník 31
3. 5.–16. 5. 2022**Zprávy Kritika Blogy Zahranici Rozhovory Ostatní**[Divadelní noviny > Kontext](#)

Nad tvůrčími intervencemi HaDivadla

Prorůstát Nerůstem

Magdaléna Čevelová

Nerůst. Takový cíl si dalo brněnské HaDivadlo a podle něj také pojmenovalo aktuální 47. sezonu. Její atypická koncepce podle programového prohlášení reaguje na *krizi společnosti, která povyšuje ekonomické zákony nad všechny ostatní, orientuje se na kvantitu namísto kvality a vykazování výkonnosti namísto poctivého tážení se po smyslu a ignoruje komplexnost otázky kvality života*. Idea nerůstu a udržitelnosti se promítla i do rozhodnutí neobohacovat ve druhé polovině sezony repertoár divadla – ostatně na podzim zde byly v rychlém sledu uvedeny hned tři premiéry, které scéna nazkoušela „do šuplíku“ během covidových uzavírek.

Petr Oslzlý (uprostřed) u sebe doma hostí diváky Vernisáže FOTO MICHAL STRÁNSKÝ

Místo tvorby nových inscenací tedy soubor začal pracovat s těmi staršími. Divadlo přišlo s „recyklačním“ programem tzv. tvůrčích intervencí, které mají za cíl prozkoumat komunitní rozměr divadla, možnosti rozšíření divácké zkušenosti i aspekty udržitelného chování divadelních institucí. Tvůrci vyzkoušeli širokou škálu formátů, například přenos inscenace do bytového divadla (Vernisáž), rekonstrukci první čtené zkoušky, kdy si diváci vyzkoušeli úlohu herců, či doprovodnou minikonferenci o spisovateli Hermannu Brochovi (Náměsíčníci). Během půlsezony se má dohromady uskutečnit devět intervenčních bloků, poslední by měl proběhnout v květnu k inscenaci '68, já jsem navštívila tři z nich.

Vůbec poprvé byl koncept tvůrčí intervence aplikován na inscenaci **Naši – Studie rozhovoru o klimatické krizi** (režie Ivan Buraj, premiéra 31. ledna 2020, intervence 10.–12. ledna 2022). Blok představení doplnila světelná instalace intermedialního umělce Michala Mitra, absolventa Ateliéru intermédií na brněnské FaVU: pětičlenné skupiny diváků si mohly před nebo po představení posadit u „terapeutické lampy“ a na vlastní kůži si tak vyzkoušet terapii světlem. Proceduru účastníkům nejprve přiblížil herec Jiří Miroslav Valůšek, hovořící v nadsazené teleshoppingové stylizaci z televizní obrazovky – terapie má prý za cíl kompenzovat nedostatek slunečního záření, který je považován za jednu z hlavních příčin zimních depresí. Prostor, ve kterém se terapie odehrávala, byl z velké části vybaven rekvizitami využitými právě v inscenaci Naši. Usedli jsme tedy na gauč, na kterém během představení sedí herci na scéně, nasadili jsme si sluchátka a zadívali se na světelnou instalaci o intenzitě dvakrát větší než sluneční záření. Uprostřed světelné plochy byl obrazec, který až hypnoticky přitahoval pohled. Do sluchátek Valůškových hlas popisoval blahodárny vliv záření na lidský organismus. Světlo svítilo různou intenzitou a problikávalo střídavou rychlostí, proměnám záření se flexibilně přizpůsobovala zremixovaná hudba.

Po skočení devatenáctiminutové procedury se člověk malinko pousměje – co to tady vlastně děláme? Venku svítí slunce, přirozený a cenný zdroj, a my sedíme zavření uvnitř a koukáme do umělého světla. Po zhlédnutí představení – rodinného, generačního rozhovoru o klimatické krizi a povaze současné společnosti – se však jasně vyjevil paradox, s nímž int
pracovala. Sluneční záření je jistě blahodárny zdroj, zároveň ale představuje velké nebezpečí v podobě globálního

Spoléháme na technologie, odvracíme se od přírody a zároveň o tom spolu neumíme mluvit. Přitom komunikace je základem pro řešení palčivých problémů, kterým dnešní svět nesporně čelí. Odcházela jsem s rozporuplnými pocity, asi jako když opouštím rodinnou oslavu, kdy u stolu řešíme politiku. A jak už to bývá, většinou se neshodneme.

Druhou intervenci představovala **scénografická instalace** z fragmentů inscenací vynesena z podzemního skladu HaDivadla do veřejně přístupné brněnské Alfa pasáže (od 18. do 23. ledna 2022). Instalaci vytvořili scénografové a dlouholetí spolupracovníci HaDivadla Lenka Jabůrková a Matěj Sýkora s cílem *znovuobjevit možnosti a funkce toho, co nás obklopuje*. Jednotlivé objekty umístěné na pozadí dřevěných příček tvořily celek prostoupený tématem udržitelnosti, domova a dětské esence. Instalace představovala jakési „divadelní okénko“ ve veřejném prostoru, který vizuálně obohatila.

Světelná instalace intermediálního umělce Michala Mitra FOTO JAKUB HRAB

Asi nejvíc jsem se těšila na **intervenci k inscenaci Vernisáž** (režie Ivan Buraj, premiéra 5. října 2016, intervence 25.–28. března). Jednoho slunečného pátečního odpoledne tedy vyrazím do Lelekovic u Brna. Před určeným domem už sedí pár lidí na lavičce, jiní postávají jen tak kolem. Po deseti minutách se nahoře na balkóně objeví Petr Oslzlý, mává nám a gestikuluje, ať jdeme dovnitř.

Usazujeme se po stranách obývacího pokoje, na zdi visí šavle. Profesor Oslzlý vtipně podotýká, že normálně ji tam nemívá. Program zahajuje přednáška o bytovém divadle a bytových seminářích, kterých se sám Oslzlý účastnil. Všichni mlčky a zaujatě naslouchají, pan profesor listuje vzpomínkami Vlasty Chramostové a předčítá vybrané pasáže. Když se přednáška blíží ke konci, paní Oslzlá s přísným výrazem ťuká na hodinky a naznačuje manželovi, že by měl skončit, prý kdo ho má tak dlouho poslouchat. Místností se rozezní smích a mně dojde, že jsme vlastně na takové návštěvě, podobně jako postava Bedřicha z Vernisáže.

Pak přijde na řadu vlastní inscenace. Zasazená do skutečného domova rázem dostává úplně jinou atmosféru, než když ji člověk vidí v divadle, především vyznívá mnohem autentičtěji. Jako bych do představení *prorůstala*, jako bych se sama stala součástí Bedřichovy absurdní návštěvy u známých. Po skončení představení se místností rozléhal dlouhý potlesk. Poté hostitel nalil víno, každý dostal kousek nakrájeného dortu a člověk se skutečně cítil jako na návštěvě u prarodičů. Volná diskuse byla otevřená všem. Povídalo se o divadle, o obrazu na zdi, impresionismu, sdílely se vzpomínky na minulý režim.

Při čekání na autobus, který jezdí z Lelekovic v hodinovém intervalu, jsem přemýšlela o tom, jak bytová divadla spojovala lidi z nejrozličnějších oblastí (geografických i společenských). A mám pocit, že se toto podařilo i HaDivadlu v jeho tvůrčích intervencích.

Ona totiž vůle zpomalit, zastavit se a rozhlédnout může zachránit život a to nemluvím jen o přecházení přes silnici. Zrychlená povaha současnosti a standardy společnosti zaměřené na výkon nás ženou kupředu ve jménu produktivity. Jak dlouho to ale vydržíme? Zdá se, že si HaDivadlo závčasem uvědomilo neudržitelnost takového počínání. Věřím, že mu tato sezona ve znamení zpomalení poskytne nové podněty i přísun energie do té další. Tak, aby po „nerůstu“ mohlo zase „narůst“.

Z „fašankové“ tvůrčí intervence k inscenaci Woyzeck FOTO JAKUB HRAB

Náurat experimentálního divadla

Matěj Hollan

HaDivadlo se pod vedením šéfa Buraje, dramaturga Nytry a intendantky Stránské od začátku profiluje jako angažované progresivní divadlo, které nechce primárně chrlit jednu inscenaci za druhou a prezentovat se přes počet prodaných vstupenek – i za cenu finančního propadu a ostré diskuse se zřizovatelem. Kolektiv však urputně trval na své cestě a prosadil si ji. Chtějí otevírat jiné pohledy na roli umění ve společnosti a nebojí se přitom kritizovat stávající k

přístup k umělecké tvorbě. Letos to vygradovalo právě přístupem *Nerůst*, kdy toto repertoárové souborové di

Ochrana soukromí - Smluvní podmínky

paradoxně rezignovalo na tvorbu nových děl. Místo toto se rozhodlo variovat a rozvíjet stávající inscenace formou tvůrčích intervencí.

Pravděpodobným vrcholem sezony se stala intervence kolem Bambuškovy inscenace Woyzeck. Intervenční týden probíhal od neděle 20. do neděle 27. února, kdy byl zakončen „fašankovým“ večerem **Büchnerovy variace**, speciálním útvarem, který se zkoušel během onoho týdne. Festival jednoho představení uvozovala běžná repríza inscenace (v DN 7/2019 o ní psal Petr Klarin Klár).

Ve válce se špatně tvoří veselí...

Druhý den, v pondělí, byl v Univerzitním kině Scala promítán Bambuškův film **Lidi krve**. Premiéru měl nedávno, ale rychle zapadl. Škoda, takových nonkonformních filmů moc nevzniká. Když se do něj ponoříte a přistoupíte na až dadaistickou poetiku, dostanete se do světů jako ze Švankmajera či Případu pro začínajícího kata, do prapodivné postapokalyptické road movie jako z posledního Mad Maxe nebo putování jako v Krtkovi od Jodorowského. Barevnost filmu se postupně proměňuje od černobílé až do zcela exponovaných barev. Přírodní kulisy a opuštěné industriální prostory podtrhují absurditu celé první části. Na Lidech krve se stejně jako na inscenaci podílel hudebník Tomáš Vtípil a je vidět, že spolupráce této dvojici vyhovuje. Hudební podkres skáče od jednoho stylu ke druhému, v jednu chvíli zní typizovaná trampská odrhovačka, která se za pár okamžiků změní v noisovou hudbu. Jakmile film dojde už do naprosto absurdní dimenze, báječný trip najednou jako když utne. Začne se odvíjet úplně jiný film – historický, o vyrovnání se s minulostí, o tom, co se dělo za války v tehdejší německé obci Vitín. Dostáváme se tak ke klasickému Bambuškovu tématu česko-německých vztahů ve válce a po ní. Tento zvláštní střih, kdy na scénu vstupuje Bambuškův oblíbený herec Karel Dobrý, je v něčem nekompromisní. Je obtížné naladit se na docela jiný temporytmus a poetiku. To je ale problém diváků, ne Miroslava Bambuška, který předkládá suverénně uchopené dílo, jehož tvůrce přesně věděl, kdy, co a proč dělá. Film s poměrně krátkou stopáží (85 minut) vybízí k opakovanému zhlédnutí a rozhodně aspiruje na kultovní záležitost, jelikož se jedná o precizní výtvarný snímek čišící láskou k filmařskému řemeslu.

Ve středu jsem uposlechl výzvu, ať se lidé chodí do HaDivadla během týdne podívat na zkoušení sobotního fašankovského programu. Scénář v podobě textové koláže, který jsem dostal do ruky, sice nedával příliš mnoho vodítek, co se vlastně děje, ale bylo patrné, že hercům už zkoušení chybělo a pořádně si ho užívají. Trojice hlavních průvodců představením byla černě vtipná, sršela v nadsázce míněnými vtipy o etnických i sexuálních menšinách, které sedí nebo nesedí v zatím nepřítomném publiku – zkouška zkrátka slibovala pořádnou jízdu.

Jenže: Ze středy na čtvrtek, někdy kolem čtvrté ráno, zahájil Putin invazi na celou Ukrajinu.

Válečné události se podepsaly jak na čtvrtečním koncertě divadelní kapely Tomáše Vtípila, tak na sobotním vyvrcholení intervenčního týdne. Uvolněná atmosféra středeční zkoušky byla ta tam, ultimátně drsné vtipy nezazněly, nebo tak „na půl huby“, do textu se narychlo vpasovaly nějaké části vážící se k válečným událostem... Do uvolněného veselí fašanku, který má být stoprocentním odvazem, kdy padají všechny zábrany, kde se kalí, zpívá, tančí a raduje, aby pak, po Popeleční středě, mohl nastat čtyřicetidenní půst až do Velikonoc, se vlastně nikomu nechtělo. V hlavách všech, včetně herců, bylo jiné téma.

Závěrečná repríza Vernisáže v Kontaktním centru Vlhká pro pomoc lidem se závislostí a bez přístřeší FOTO MATĚJ HOLLAN

Havlova Vernisáž coby bytové divadlo

Ve dnech 25.–28. března následovala **intervence k inscenaci Havlovy Vernisáže**. Ivan Buraj ji vytvořil v roce 2016 coby jednorázové scénické čtení pro festival Málo bylo Havla k nedožitým osmdesátinám bývalého prezidenta, ovšem pro velký úspěch zůstala na repertoáru. S odkazem na fenomén bytových divadel se nyní v březnu hrála přímo v bytech divá

První repríza nemohla proběhnout jinde než doma u dramaturga a pedagoga Petra Oslzlého, Havlova přítele a poradce, bývalého ředitele Centra experimentálního divadla, pod nějž HaDivadlo spadá, a učitele režiséra Buraje, který se v prostředí bytových divadel pohyboval a Havla znal jako málokdo.

Následovala dvě „klasická“ prostředí v brněnských bytech a vyvrcholením byla závěrečná repríza ve vyloučené lokalitě v Kontaktním centru Vlhká pro pomoc lidem se závislostí a bez přístřeší. Centrum zde před dvěma lety v době první vlny covidu začala provozovat brněnská nevládní Společnost Podané ruce. Pilotně zde aplikují holandský model práce s lidmi na ulici, kteří většinou trpí závislostí na alkoholu. V takzvaném Mokrém domě je klientům kontrolovaně podáván alkohol v menších dávkách, na které si tělo postupně zvykne. Má to už nyní ohromné výsledky – výrazně menší zdravotní komplikace oproti nezřízenému pití. Kontakt se službami také znamená, že lidé mají možnost nabývat často dávno ztracené sociální kompetence. A právě pro klienty tohoto zcela nízkoprahového centra se odehrálo poslední „bytové“ divadlo. Uvozovky jsou zde namístě, protože jejich „bytem“ je ulice...

Kulisy železničního náspu a viaduktu, po němž každou chvíli projede hřmotný vlak, a neobvyklé publikum, které občas živě komentovalo probíhající představení (*normálně divadlo nemusím, ale tohle mi sedlo*) a průběžně si chodilo vedle pro párky a pivo, to vše vytvořilo neopakovatelnou atmosféru. Intelektuální divadelní hříčka sestoupila mezi osoby na okraji společnosti. Hlavní objekt dramatu Bedřich (alter ego Havla) odešel ze scény do prostoru kontaktního centra (velkého prázdného pískovo-hlinitého prostranství, kde není krom pár laviček nic), odkud halekal na zbylé dva herce na jevišti. Představení, které se vryje do paměti.

Intervenční týdny s Woyzeckem a Havlem ukázaly, že jde o nosný přístup, a že když už jednou povedené dílo vytvoříte, má smysl s ním dále pracovat a zasazovat ho do jiných kontextů. Živé experimentální divadlo v pravém slova smyslu.

Autor je bývalý náměstek pro kulturu města Brna a hudební vědec

Komentáře k článku: Nad tvůrčími intervencemi HaDivadla

Přidat komentář

Již jste přihlášení. Není tedy potřeba vyplňovat jméno a heslo. (Nezapomeňte vyplnit položky označené hvězdičkou.)

